

FTAMP 14.07.01

DOI: <https://doi.org/10.47344/sdu%20bulletin.v67i2.1266>

Саят Абдулла^{1*}

¹SDU University, Қаскелең, Қазақстан

*e-mail: Sayatabdulla096@gmail.com

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ТЫҢДАЛЫМ ӘРЕКЕТІ ТАПСЫРМАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Аңдатпа. Тыңдалым әрекеті қазақ тілін оқытудың заманауи әдістемесіндегі ең өзекті тақырыптардың бірі, өйткені тыңдаусыз сөйлеу коммуникациясы жүзеге аспайды. Қазіргі таңда қазақ тілі сабақтарында тыңдалым әрекеті қаншалықты меңгеріліп жатыр деген сұрақ туындайды. Жүргізілген зерттеулердің нәтижесіне қарағанда, білім стандартында сөйлесім әрекеттеріне орын берілсе де, тыңдалым әрекеті назардан тыс қалып, толық жүзеге аспайды. Мақалада тыңдалым әрекетін оқытудың тиімділігі туралы жасалған зерттеу жұмыстары талданады. Оның ішінде қазақ тілін оқыту әдістемесіне байланысты тыңдалым әрекетінің маңызы сипатталады. Тыңдалым әрекетінің тыңдалым алды, тыңдалым барысындағы, тыңдалымнан кейінгі деген кезеңдерін қамтып, соған сәйкес тапсырмалардың үлгілері ұсынылады. Сонымен қатар зерттеу жұмысы барысында мектеп оқушыларына жасалған эксперимент нәтижесіне талдау жасалып, тиімділігі дәлелденеді.

Түйін сөздер: тыңдалым, әрекет, қазақ тілі, тыңдау, есту, оқыту, деңгей, оқушы.

Кез келген тілді оқыту заман талабына сай жетіліп отырады, оның ішінде қазақ тілін шет тілі ретінде, екінші тіл ретінде, ана тілі ретінде оқыту дамып келеді. Мәселен, қазақ тілін ана тілі деңгейінде оқытуға байланысты жаңартылған білім беру мазмұны енгізілді. Өртүрлі ғылым өкілдерін қызықтырған күрделі мәселе – сөйлесім әрекеті. Соған сәйкес, бұрын дәстүрлі оқытуда тек грамматикаға ғана көңіл бөлінсе, қазір жаңартылған білім беру мазмұнында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мақсатында сөйлесім әрекеттері жиі қолданылады. Лингвистикалық, әдістемелік әдебиеттерде сөйлесім әрекетін төрт түрге бөліп қарастыру тұрақты орын алған. Олар:

Сөйлеу

Оқу

Жазу

Түсіну

Ал, қазақ лингвист-ғалымы Ф. Оразбаева жан-жақты тәжірибеге сүйене келіп, сөйлесім әрекетін бес түрге бөліп қарастырады. Олар: оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым, тілдесім. Бұлардың барлығы – әдістемелік ізденіс жолындағы жаңаша терминдер. Жоғарыда атап өткеніміздей, сөйлесім әрекетінің төрт түрі, олардың атауы көбінесе орыс

тіліндегі терминдермен аталып жүрген. Ғалымдар оны: «Сөйлесім әрекетінің барлық түрлеріне тән ең басты көрсеткіш: ол – түсіну. Бір адам екінші адамның айтқанын түсінбесе, ұқпаса, онда пікірлесу мен сөйлесу де жүзеге аспайды. Біздің ойымызша, сөйлесім әрекетіне қатысты айту да, оқу да, жазу да, есту де, тілдесу де белгілі бір хабарланған, баяндалған ойды түсінуге негізделеді. Сондықтан «аудирование» дегенді біз түсіну емес, «тыңдалым» деп атаймыз да, түсіну процесін осы әрекеттердің бәріне ортақ ұстаным ретінде танимыз» деп түсіндірген болатын [1, 53].

Осы сөйлесім әрекетінің ішінде біздің зерттеу нысанымыз – тыңдалым әрекеті.

Тыңдалым – «аудирование» деген терминнің білдіретін мағынасы – «есту арқылы түсіну». Бұл термин айтылған не техникалық аппараттарға жазылған аудиомәтіндегі сөздерді, сөйлемдерді тыңдай білудің нәтижесінде қабылдау және түсіну деген ұғымды білдіреді.

Тыңдалым бөлігі сөйлеу әрекетінің түрі ретінде ХХ ғасырдың 60 жылдарынан бастап зерттеле бастаған. «Тыңдалым» терминін алғаш рет шетелдіктерді оқыту әдістемесінде бірінші болып «тыңдау» терминін 1930 жылы американдық психолог Дон Браун Teaching Aural жұмысында енгізген. Алғашқы кезде «ауызша айтылған сөзді түсіну» деген термин ретінде қолданылған.

Ғалым З.А. Кочкина тыңдауды «естілетін сөйлеуді қабылдау және түсіну процесі» деп анықтады. «Тыңдау» терминінің кеңейтілген анықтамасы Г.В.Рогова мен И. Н. Верещагинаның еңбектерінде – есту арқылы қабылданатын түсінік ретінде ұсынылды [2, 12].

Қазақ тілін оқыту әдістемесінде тыңдалым термині ғалым Ф. Оразбаеваның зерттеулері негізінде қалыптасты.

Тыңдалым – оқу үдерісінде кең орын алатын, тіл үйренушілер арасында қарым-қатынасты жүзеге асыратын тілдік тұлғаларды тыңдау, есту арқылы қабылдау, ұғу. Тыңдалымды жете меңгеру оған қатысты мынадай белгілерді үйретумен байланысты:

1.Басқа дыбыстардан тілдік дыбыс толқынын, олардың ерекшеліктерін ажырата білу;

2.Аудиолық тілдік тұлғалардың мағынасы мен мәнін дұрыс қабылдай білу;

3.Мәтіннен қажетті деректі тауып, пайдалана білу;

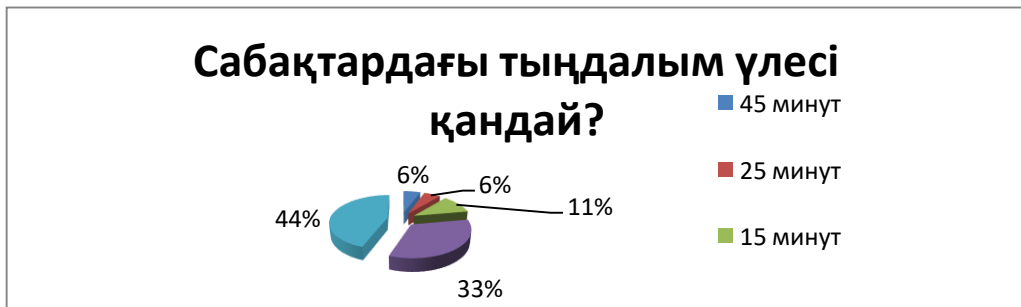
4. Тыңдалымға қатысты негізгі көрсеткіштерді жан-жақты меңгеру [1, 283].

Тыңдаумен қатар жүретін синонимдес сөз – есту. Дегенмен де, екі сөзді синонимдік қатарға жатқызсақ та, тыңдалым әрекетіне қатысты жазылған түрік еңбегінде есту мен тыңдауды екі бөлек мағыналы сөз ретінде қарастырады. «Есту мен тыңдау бір-бірінен өте ерекшеленеді. Есту біздің еркімізден тыс пайда болса, тыңдау белгілі бір мақсат үшін жасалады» [3, 58]. Иә, шынымен де, есту ол – физиологиялық, ал тыңдау – психологиялық құбылыс. Осыған сәйкес, адамның еркінен тыс жүретін, құлақ қалқанына соғылған дыбыс толқындарын естуге жатқызсақ, құлаққа келетін дыбыстарды саналы түрде, зейін қойып қабылдауды – тыңдау дейді

екенбіз.

Ағылшын ғалымы Jean E. Brown «Біз тыңдалым әрекетінің тыныш отырудан да артық екенін білдік, сонымен қатар тыңдаудың пассивті әрекет емес екенін анықтадық» [4, 2] деген пікіріне қосыла отырып, тыңдалымның активті әрекет екенін, яғни адам тыңдау барысында адресанттың ақпаратын жай ғана естіп қоймай, оны эмпатиямен қабылдай отыра, оған тиісті кері байланыс немесе реакция беруі керек деп айтқымыз келеді. Өмірде осы ережелерді сақтайтын жақсы тыңдаушы қалыптастыру үшін балаға мектеп жасынан қажетті ақпараттар, білім, тәрбие берілуі керек. Себебі «оқушылар мектептегі уақытының 40-70% тыңдауға арнайды, сондықтан оларды тиімдірек тыңдау дағдылары мен стратегияларымен қамтамасыз ету керек» [4, 2]. Олай болмаған жағдайда баланың болашақта адамды тыңдап отырғандай кейіп таныту, сөз төркінін түсінбей тыңдау, зейін қоймау деген сияқты жаман әдеттерді бойына сіңіріп, пассивті тыңдаушы болып қалыптасу қаупі бар. Ендеше, «мектептерімізде жоғарыда атап өткен тыңдалым әрекеті ережелері сақтала ма екен?», «тыңдалым тапсырмалары дұрыс құрылып, мақсатына жете ме екен» деген бәріміздің ойымызға келетін орынды сұрақтарға жауап беру үшін мектепте жүргізген эксперимент нәтижелерімен бөлісейік.

Тыңдау әрекеті бүгінгі таңда білім беру мен оқыту жұмыстарында маңызды орынға ие болғанымен, мектептеріміздегі оқушылардың тыңдау әрекетін тиісті деңгейде игермегендіктері, тыңдалым жұмыстарын толық орындамайтындықтары шындық. Бұл пікірге дәлел ретінде Алматы қаласы білім басқармасының Қожа Ахмет Яссауи атындағы №123 мектеп-гимназиясының 9 сынып оқушыларынан алынған сауалнама нәтижелері төменде көрсетілген.

Сауалнама нәтижесі бойынша «Қазақ тілі сабағында сізді қай сөйлеу әрекеті қызықтырады?» деген сұраққа 20 оқушының 9-ы «жазылым» десе, 7-і «айтылым», қалған 2-і «оқылым» мен тағы 2-і «тыңдалым» әрекетін таңдады. Тыңдалым әрекеті тапсырмалары толық орындалмайтын жерде оқушыларды тыңдалым әрекеті қайдан қызықтырсын?! Сондықтан олардың тыңдалымды таңдамау жөні де бар. Басқа дағдыны таңдау себептерін былай көрсеткен: «жазғанда есімде қалады», «апай-ағайлармен сөйлескен ұнайды», «өзім үшін жазылым ыңғайлы», «ойымды жазғанда толық жеткізе аламын», «жазғанда есімде сақталып қалады», «оқығанда ақпаратты жеңіл қабылдаймын».

«Тыңдалым тапсырмалары толық орындала ма?» деген сұраққа

оқушылардың 60%-ы «толық орындалмайды» деп жауап берді. Орындалса да, сабақта тыңдалым үлесі орташа есеппен 23%. Бұл сабақта тыңдалым әрекетінің тіпті жартылай толық орындалмайтынын көрсетіп тұр. Бұған не себеп?

Біріншіден, оқушылардың тыңдаудан тез жалығатындықтары белгілі. Бұл жағдай олардың тыңдап жатқан ақпараттары арасындағы байланыстардың үзілуіне жиі себеп болады. «Сабақ барысында, әсіресе тыңдау кезінде әртүрлі себептермен зейін бөлінеді. Сонда «Жарайды, мен бұл тақырыпты үйде егжей-тегжейлі оқып, түсініп аламын» деген сияқты балама шешімдер, сылтаулар басталады. Бұл жағдай бірте-бірте қайталанып, ауруға, әдетке айналады. Осылайша, тақырыптар “кейін”, “сосын” факторларына сеніп, сабақ жарым-жартылай түсініле бастайды. Үйде болса не оқуға мүмкіндік тумады, не тақырып түсініксіз болады. Бұл жағдай «тақырыпты сабақта түсіну» қабілетін жоғалтып қана қоймай, сонымен қатар адам бұның бір ауру екенін де байқамай қалады» [3, 93]. Егер оқушыларға тыңдау туралы жеткілікті ақпарат берілмесе және оқытылмаса, олар бұл әдеттерден айрылмайды. Одан бөлек, оқушылар мұның зардабын бүкіл білім әлемінде бастан кешіретін болады. Оқушылардың жұмысты кейінге қалдырып аяқтау әрекеттері әрқашан жақсы нәтиже бермеуі мүмкін. Ол үшін сабақты сабақта меңгеру, яғни тыңдау қабілетін дамыту қажет. Оқушыларға білім алудың маңызды бір жолы тыңдалым дағдысы екенін түсіндірумен қатар, осыған байланысты практикалық жұмыстарға баса назар аудару керек.

Екіншіден, мектепке дейінгі білімнің едәуір бөлігі тыңдау арқылы игеріледі. Оқу жылдарында да оқушылар ақпаратты көбірек тыңдау арқылы меңгереді. Америкада жүргізілген зерттеулер нәтижесінде бастауыш және орта мектеп оқушысы мектептегі уақытының 50%, ал университет студенті уақытының 90% тыңдауға жұмсайтыны анықталды [3, 94]. Зерттеушілер сабақта ауызша қарым-қатынас бір жақты екенін, мұғалімдер бір сабақ сағатының шамамен 2/3 бөлігін сабақ түсіндіруге жұмсайтынын анықтады. Мұғалім көп уақытын ауызша әрекетке арнайды. Ауызша өзара әрекеттесу бірінші орынға шыққан білім беру әдісінде оқушылардың мұғалімнің айтқандарын мұқият тыңдаумен қатар, тексеру сұрақтарын қоя отырып, мұғалімге үнемі кері байланыс беруін, түсінбей қалған жерлерін қысылмай, еркін сұрауын қамтамасыз ету қажет.

Үшіншіден, ресми «BritishCouncil» ағылшын тілі порталындағы ағылшын тілінің тыңдалым тапсырмалары мен қазақ мектептеріндегі тыңдалым тапсырмалары мен аудиомәтіндеріне зерттеу

жүргізіп, салыстырдық. Зерттеу нәтижесінде мынадай өзгеріс байқалды: көбіне қазақ тіліндегі аудиомәтіндер монотонды, дауыс ырғағы біркелкі болып келсе, ағылшын тіліндегі аудиомәтіндерде көңіл-күй, эмоция басым. Әсіресе, күлу, мұңаю, ренжу дауыстары анық беріледі және ол өз кезегінде тыңдаушыға да ақпаратты жеңіл, эмпатиямен қабылдауға тиімді әсер етеді.

Сонымен қатар, ең басты себептердің бірі – тыңдалым тапсырмаларының талапқа сай 3 кезеңде толық өткізілмеуі.

Бұл 3 кезеңдегі тапсырмаларды мүмкіндігінше онлайн-платформаларда, заманауи үлгіде құру қажет. Кейбір оқыту құралдары мұғалімдерге жақсы тыңдау әдеттерін дамытуға көмектеседі. Жақсы тыңдау дағдыларын дамыту үшін ми дыбыстарды бір-бірінен ажырату керек. Таспа мен радио дыбыс кемшіліктерін үйретуде қолданылатын негізгі есту құралдары болып табылады. Сонымен қатар, теледидар мен компьютер сияқты аудиовизуалды құралдарды пайдалануға болады. Өртүрлі дыбыстар кассетаға немесе компакт-дискіге жазылып, оқушыларға ойнатылады. Осы орайда аудиотаспалардағы өртүрлі көлік дыбыстары, құстардың дыбыстары, музыка т.б. артықшылық болады. Оқушылар үйдегі теледидар, компьютер сияқты аудиовизуалды құрылғылардың алдында көп уақытты босқа өткізетіні белгілі. Оларды қызықтыратын осындай аудио-бейне құралдарымен өткізілетін тыңдалым сабақтарының оқушыларға беретін нәтижесі жоғары болады.

Осылайша, түрік ғалымы Murat Özbay «Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi» еңбегіне сүйене отырып, тыңдалымды ұйымдастыру шарттарын былай ұсынуға болады:

1. Мәтін тақырыпқа және оқушы жасына сай таңдалуы қажет.

2. Оқушыларға ой шақыру үшін тақырып туралы сұрақ қойылады. Жаңа сөздер түсіндіріледі.

3. Мәтінді тыңдар алдында оқушылар алдымен мәтінге арналған тапсырманы және сұрақтарды оқып, талқылаулары қажет. Таным емес сөздер түсіндірілуі керек.

4. Тыңдалым мәтіні кемінде екі рет тыңдалуы керек: а) Жалпы мазмұнын, идеясын түсіну үшін; Сұрағы: мәтін не туралы?; ә) Нақты ақпаратты табу үшін. Сұрақтары: Кім? Не? Қашан? Қайда? Қанша? (нақты фактілерді талап ететін сұрақтар)

5. Тапсырма сұрақтарының реті мәтін желісімен сай келуі қажет.

6. Мәтінді тыңдап, сұрақтарға жауап берген соң, оқушылар жауаптарын жұпта не топта салыстыра алады. Немесе мұғалім ауызша тексереді.

7. Ашық сұрақтар арқылы оқушылар мәтіндегі ақпаратты өмірмен байланыстырып, өз ойын ортаға салуы керек.

Заманауи үлгіде тыңдалым тапсырмаларының 3 кезеңін мына платформаларда өткізуге болады.

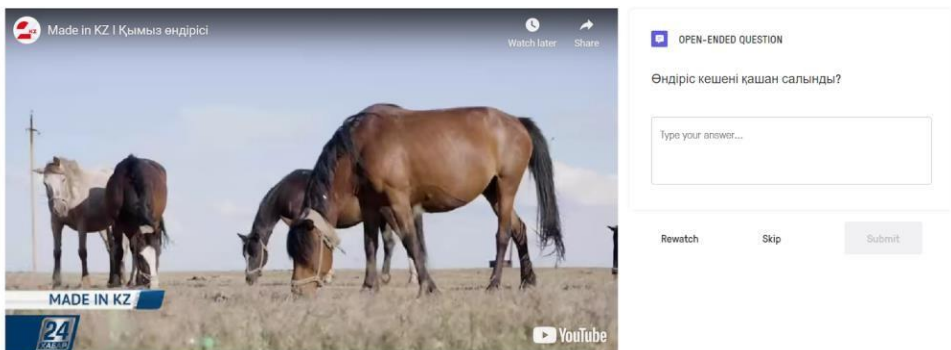
1-тыңдалым алды тапсырмасы. Тыңдалымның өзі оқулықтарда QR-кодпен беріледі. Оны сканерлеу үшін [Pageloot](#), [AsposeApp](#), [4qrCode](#), [codeQR](#) сынды сайттарды қолдануға болады. Яғни, арнайы бағдарламаны жүктемей-ақ, сайтта сканерлеу тиімді. Ал, Android, Apple телефондарының соңғы немесе жаңартылған үлгілерінде кодты сканерлеу үшін кірістірілген функциялары бар. Тіпті, оқушыларға үй жұмыстарын бергенде [QR Tiger](#), [Powtoon](#) сияқты сайттарда мұғалімнің өзіне аудио құрып, жүктеп, штрих-кодты берулеріне болады. [Narakeet](#) сайтында мәтінді сөзбен жазып, жүктеп оны аудиоға айналдыруға болады.

Тыңдалым алды тапсырмасы мәтін тақырыбын ашуға бағытталған тапсырмалар, ой шақыру, сөздерді алдын-ала үйрету, мәтін мазмұнын

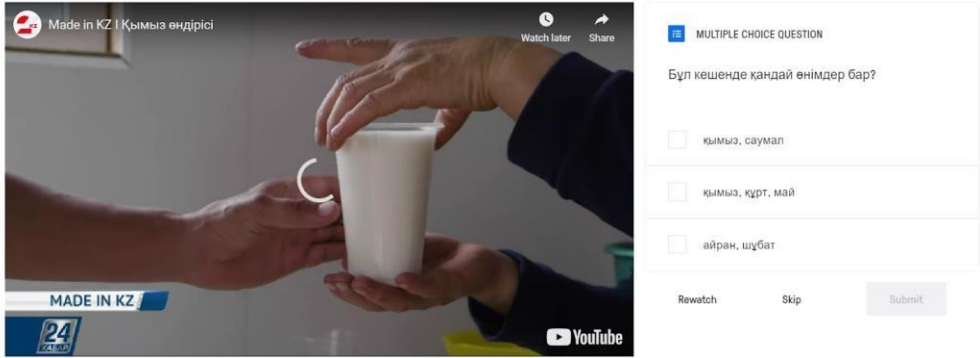
болжауға байланысты сұрақ қою және т.б. болу керек. Тыңдалым кезеңіндегі тапсырмалардың алғашқы тапсырмалар жалпы мазмұнын түсінуге бағытталса, кейінгі жаттығулар нақты ақпаратты табуға арналуы тиіс. Мысалы, rebus1.com сайтында тақырыптың атауын жазғанда, ребус құрып береді. Әрине, бұл өте жылдам, қызықты әрі тиімді. Сонымен қатар, Wordwall платформасында анаграмма – сөзді немесе сөз тіркесін ашу үшін әріптерді дұрыс орындарына сүйреңіз, «Угадай буквы» – дұрыс әріптерді таңдау арқылы сөзді аяқтауға тырысыңыз, «Поиск слов» – сөздер әріптер кестесінде жасырылған. Оларды мүмкіндігінше тезірек табыңыз, «Кроссворд» – кроссвордты шешу үшін кеңестерді пайдаланыңыз. Сөзді түртіп, жауапты енгізіңіз сияқты тапсырмалар арқылы тақырыпты ашуға болады.

Тыңдалым кезіндегі тапсырмалар әртүрлі тыңдалым дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар, сұрақтар. Алғашқы тапсырмалар жалпы мазмұнын түсінуге бағытталса, кейінгі жаттығулар нақты ақпаратты табуға арналуы тиіс. Оны өткізудің тиімді әдіс-тәсілдердің бірі – EdPuzzle платформасы. Онда видеоны, аудионы, керек болса видеоны YouTube желісінен жүктеуге болады. Тыңдау барысында видео тоқтатылып, ашық/жабық сұрақтар шығып отырады. Видеоны екінші рет тыңдауға болмайды. Сондықтан, оқушыларды бірден ескерту керек. Тапсырманы орындау барысында мұқият болады.

Мысалы, мен тыңдалым кезінде орындалатын 1 тапсырма үлгісін онлайн EdPuzzle платформасында жасадым. Бұл платформа аудио және мәтіндік жазбалары, сұрақтары мен тапсырмалары бар бейне фрагменттерін жасауға арналған. Бір бейнегесүйене отырып, ашық сұрақтармен интерактивті викторина немесе бірнеше жауаптың ішінен біржауапты таңдау тапсырмасын жасауға болады. 9-сыныптың оқу бағдарламасы бойынша «Биотехнология – тағам өндірісінде» тақырыбына қатысты видео материалды YouTube желісінен сілтемесін алып, платформаға салдым. Оқушылар видеоны тыңдап отырып, ашық және жабық сұрақтарға жауап берді.

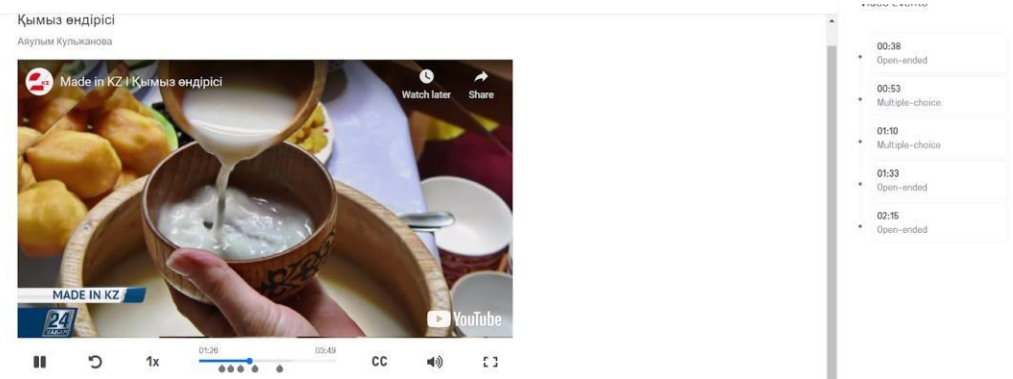

Мысалы, видео тоқтап, бірден сұрақ қойылады. Жауабын жазғаннан кейін ғана, видео әрі қарай жалғасады.

Бастысы, оқушылар мұқият тыңдауы керек. Себебі, видеоны қайталап тыңдауға болмайды. Бұл туралы оқушылар бірден ескертілді. Зер салып тыңдап отырған бала дұрыс жауап береді. Себебі, видео дәл сол сәтте тоқтатылады. Мұғалімге де, кім қалай тыңдап отырғанын байқауға жақсы болады.

Жалпы, 5 сұрақ қойылды. Оқушыларға бұл тапсырма қиын болған жоқ.

Бұл платформаның тағы бір артықшылығы – үй жұмысына да қосымша тапсырма ретінде беріп, тексеруге болады. Мұғалім оқушылардың жауабын, нәтижесін, қалай тыңдағанын көре алады.

Тыңдалымнан кейінгі тапсырма мәтінде көтерілген мәселеге, ақпаратқа байланысты талқылау сұрақтары. Мұндағы сұрақтар олар үйренген жаңа сөздерді, мәтінде кездестірген сөздерді қолдана отырып, жауап бере алатындай етіп ұйымдастырылуы қажет. Сонымен қатар сұрақтар оқушылардың өмірлік тәжірибесімен де байланысып, өз көзқарастарын білдіруге мүмкіндік беретіндей етіп құрылуы керек. Нәтиже-тапсырма кезеңіне [Quizizz](#), [Kahoot](#), [OnlineTestPad](#), [Madtest](#), [Proprofs](#), [Quizlet](#), [ClassMarker](#) және т.б. платформалар ыңғайлы. Онда оқушылар ұсынылған жауаптардың дұрыс жауаптарын таңдайтын, суреттер мен ақпаратты сәйкестендіретін немесе өз нұсқаларын енгізетін тесттер жасауға болады. Пайдалану өте оңай, интерфейсті бірнеше минут ішінде түсінуге болады, сонымен қатар платформалардың барлығы орыс

тілін қолдайды және Android және iOS жүйелерінде жұмыс істейді.

Практика барысында 9-сынып оқушыларымен 8-бөлім «Биотехнология – тағам өндірісінде» тақырыбы бойынша тақтаға тақырыпқа қатысты суреттер ілінді және интерактивті тақтадан екі топқа ребус шешу тапсырмасы берілді. Тыңдалым алды тапсырмасында 1-топ оқушылары 1 минуттың ішінде «Биотехнология» сөзін шешіп алды. Мәтіннің аудио нұсқасы болмағандықтан тыңдалым мәтіні оқылды. Осы мәтін бойынша оқулықтағы сұрақтарға оқушылар жауап берді: 1) Биотехнология деген не? 2) Ата-бабаларымыз биотехнология ғылымын білген бе? 3) Биотехнология қай ғылым саласымен байланысты деп ойлайсың? Әр топтан 2 оқушы спикер ретінде шығып, сұрақтарға тыңдалған мәтін бойынша барынша дұрыс жауап беруге тырысты. Бірақ, эксперимент ретінде оқушыларға осы мәтін экранда ұсынылды. Оқушылар енді өздері оқығаннан кейін, тезірек жауап бере бастады. Дегенмен, бұл 7 минут уақытты алды әрі әр сұрақтың жауабын мәтіннен іздей берді. Осыдан шығатын қорытынды: 1) тыңдалым мәтінін бірінші тыңдау барысында оқушылар зейін қойып тыңдамады, сол себептен барлығы спикер болып шықпады; 2) оқушылардың көбі тыңдау барысында «түртіп алу» стратегиясын қолданбады; 3) мұғалім тарапынан тірек сөздер берілмеді, сол себепті де кейбір термин сөздерді оқушы есте сақтай алмады; 4) сауалнамада жауап бергендей оқушылар өздері оқу арқылы материалды жақсырақ түсінеді; 5) оқушылардың айтуы бойынша, мәтін «қызықсыз» әрі «кең көлемді» болды.

Тыңдалым кезеңінде 9. 1. 3. 1 тыңдалған мәтіндегі ақпаратты өмірлік мәселелермен байланыстыра білу мақсаты бойынша, экранда түрлі мамандық иелерінің суреттері берілді. Екі топ тыңдалған мәтін бойынша бір-бірлерімен «Биотехнология саласының қызықтары», «Биотехнолог мамандардың жаңа өнім шығаруы», «Зертханалық жұмыстардағы қызықтар» сияқты тақырыптармен ой бөлісті және кейбіреулері осы мамандықты таңдауға бел буды. Қазақ халқының ұлттық өнімдері: қымыз, шұбат, қатық, айрандардың биотехнология ғылымымен байланысын анықтап, өздері де қызықты. Осыдан шығатын қорытынды: мәтінге байланысты қызықты, пайдалы тапсырма құру – мақсатқа жеткізеді. Басында оларға қызықсыз болып көрінген тақырып, өмір қажеттілігіне жарататын, күнделікті ішіп-жүретін өнімдерді талқылау оқушыларды қызықтырды. Ең бастысы, оқушылардың өздері өздігінен бұл мамандыққа қызығушылық таныта бастады. Тыңдалым мақсатына жетіп, тақырыпты толықтай аштық деп айтуға болады.

Сабақты дұрыс тыңдауды әдетке айналдырған оқушы сабақтардан қалмауға тырысады және сабаққа қатысуда мүмкіндігінше мұқият әрі белсенді болады. Өйткені мұндай оқушы тақырыпты меңгерудің ең оңай және жалғыз жолы – сабақты тыңдау екенін біледі. Адам кітапты қалаған уақытында оқиды, қалаған кезде қайталай алады. Алайда оқу мен қайталау қосымша уақытты, жаңа реттеуді және ләззат алатын жеке іс-әрекеттерден уақыт арнаууды талап етеді. Ал, оқушының қолында сабақты сабақта меңгеруіне бір ғана мүмкіндік бар: Айтылғанды тыңдау және жазып алу.

Осылайша білім алудың, оқудың көп бөлігіне сабақта тыңдау әрекетін толық орындау арқылы қол жеткізіледі деген қорытынды жасауға болады. Алайда тыңдап түсіну арқылы оқу тыңдау дағдыларын жетілдіретін әрекеттерге жүйелі түрде қатысуды талап етеді. Тыңдау – оқу процесіндегі маңызды дағды және оқу үшін таптырмас элемент болып табылады. Осыларға сүйене отырып, біз білім беру барысында алған ақпараттың көп бөлігін тыңдау арқылы алдық деп айтуға болады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

- 1 Ф.Ш.Оразбаева. Тілдік қатынас негіздері. – Алматы: Print-S, 2005. – 147 б.
- 2 Кочкина З.А. Аудирование как процесс восприятия и понимания звучащей речи // Иностранные языки в высшей школе. 1964. № 1. С. 18–28.
- 3 Murat ÖZBAY. Bir Dil Becerisi Olarak DİNLEME EĞİTİMİ. – Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş, 2005. – 196 б.
- 4 Jean E. Brown. Learning through Listening Strategies for Literature // Language Arts Journal of Michigan. – Volume 17. – Article 4. – 5 б.

References

- 1 F.Ş.Orazbaeva. Tıldık qatynas negızderı. – Almaty: Print-S, 2005. – 147 b.
- 2 Kochkina Z.A. Audirovanie kak proses vospriatia i ponimania zvuchaşei // İnostrannye iazyki v vysşei şcole. 1964. № 1. S. 18–28.
- 3 Murat ÖZBAY. Bir Dil Becerisi Olarak DİNLEME EĞİTİMİ. – Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş, 2005. – 196 б.
- 4 Jean E. Brown. Learning through Listening Strategies for Literature // Language Arts Journal of Michigan. – Volume 17. – Article 4. – 5 b

Sayat Abdulla¹

¹SDU University, Kaskelen, Kazakhstan

*e-mail: Sayatabdulla096@gmail.com

LISTENING ACTIVITY IN KAZAKH LANGUAGE LESSONS WAYS TO ORGANIZE TASKS

Abstract. The activity of listening is one of the most relevant topics in the modern methodology of teaching the Kazakh language, because speech communication cannot be realized without listening. Currently, there is a question as to how well listening skills are being learned in Kazakh language classes. According to the results of the conducted research, although there is a place for conversational activities in the educational standard, listening activities in classes are ignored and are not fully realized. The article analyzes research works on the effectiveness of teaching listening behavior. In it, the importance

of the listening activity related to the teaching methodology of the Kazakh language is described. It covers the stages of the listening activity: before the audition, during the audition, and after the audition, and samples of tasks are offered accordingly. At the same time, during the research work, the results of the experiment conducted on schoolchildren are analyzed and their effectiveness is proven.

Keywords: activity, listening, kazakh language, hearing, learning, level, student.

Саят Абдулла¹

¹SDU University, Каскелен, Казахстан

*e-mail: Sayatabdulla096@gmail.com

АУДИРОВАНИЕ НА УРОКАХ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА СПОСОБЫ ОРГАНИЗАЦИИ ЗАДАНИЙ

Аннотация. Активность аудирования является одной из наиболее актуальных тем в современной методике преподавания казахского языка, поскольку речевое общение невозможно реализовать без аудирования. В настоящее время возникает вопрос, насколько хорошо осваиваются навыки аудирования на уроках казахского языка. По результатам проведенных исследований, несмотря на то, что в образовательном стандарте предусмотрено место для речевых действий, аудирование на уроках остается незамеченным и не осуществляется полностью. В статье анализируются научные работы по эффективности обучения слушательскому поведению. В ней описывается значение аудирующей деятельности, связанной с методикой преподавания казахского языка. Описаны этапы прослушивания: до прослушивания, во время прослушивания и после прослушивания, и соответственно предлагаются образцы заданий. При этом в ходе исследовательской работы анализируются результаты эксперимента, проведенного на школьниках, и доказываются их эффективность.

Ключевые слова: действие, слушание, казахский язык, аудирование, навыки, обучение, уровень, ученик.

Келін түсті 18 Мамыр 2024